

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

20. številka.

Maribor, 19. maja 1927.

61. letnik.

10 letnica majniške deklaracije.

Pred desetimi leti, v času vojnih grozot in stisk, je slovenski narod na klic našega voditelja dr. Korošca dvignil svojo glavo in se z zaupanjem ozrl v bodočnost. Majniška deklaracija je bila, ki je to upanje prinesla našemu narodu. Majniška deklaracija je bila, ki je vsakega Slovenca, bodisi v mestu ali na deželi, napolnila z onim velikim hrepenenjem po svobodi in ustanovitvi lastne države, ki je končno vodila naš narod v našo sedanjo kraljevino SHS. In tako je prvokrat v zgodovini ime Slovencev v naslovu samostojne države šlo preko celega sveta.

Zdaj je 10 let od tega, kar je dvignil slovenski narod z majniško deklaracijo svojo zahtevo po svobodnem življenju na lastni zemlji. Moramo reči, da je en del te deklaracije že uresničen, dva pa še nista. Del, ki je uresničen, je ta, da je naš jezik danes naš uradni jezik, da smo Slovenci sestavni del velike jugoslovanske države. Nič več ni treba Slovencev klanjati se pred oholim nemštvom in konec je madjarskega gospodstva nad slovenskim Prekmurjem.

Nikakor pa še ni dosežen drugi del deklaracije, da bi namreč že v tej državi bilo pravo bratstvo in bratska enakopravnost med Slovenci, Hrvati in Srbi, brez ozira na narodnost in vero. Živijo namreč med nami ljudje, ki si politično pomagajo le na ta način, da hujskajo vse tri bratske narode med seboj, da hujskajo posebno še zoper katoliške Slovence. Temu nebratstvu mora biti prej ali slej konec in se mora take ljudi odstraniti iz javnega življenja.

Najbolj žalostno pa je, da ob 10 letnici majniške deklaracije ne morejo vsi Slovenci, ki so jo tedaj podpisovali, praznovati ta jubilej. Nad pol milijona jih je v Italiji, na 100.000 jih je še na Koroškem pod Avstrijo. Ti trpijo brez vsakega pravnega varstva, izpostavljeni preganjanju in izkoriščanju. Državna meja nas nasilno loči, a kri, slovenska kri in duša nam je in ostane ena! Zato naj velja praznovanje 10 letnice majniške deklaracije pred vsem za to, da znova vzbudimo nekdanjo narodno zavednost, ki naj čimprej pripelje tudi te Slovence v krog naše svobodne države.

Vsa naša društva naj proslave v dnevih 28., 29. in 30. maja to 10 letnico s predavanji, ali z drugačnimi primernimi prireditvami. Vsa društva pa naj zberejo tudi podatke, kako se je v njihovem domačem kraju pred 10 leti podpisovala majniška deklaracija in naj vse to ohranijo kot spomin na veliko narodno delo. Proslava pa naj nas vse vodi k temu, da bomo požrtvovalno kot nekoč delovali za blagor naroda in čuvali njegove življenjske pravice ter njegove svetinje, slovenski jezik in katoliško vero. —

Širite Slov. Gospodarja!

Januš Golec: Kajbičeva torba.

(Zagorska.)

Usnjata torba je zvesta potna spremljevalka Slovencev s Ptujkega polja. Ljekarji niže Ptuj romajo na Sv. gore nad St. Petrom s torbami preko ram, v katerih nosijo seboj popotnico v mesu in kruhu. Krčmarji na Svetih gorah so se jezili nekdanj na slovenske torbarje, ker so si naročali po opravljeni pobožnosti v krčmi za 4 krajcarje tople goveje juhe ter 10 žlic, ostalo kosilo so prinesli seboj moški v torbah. V povojnih letih je po Slovenskem Štajerskem torba malodane izpodrinjena, pač pa je še vedno v polni navadi po celnem hrvatskem Zagorju.

O odraslem Zagorcu smelo trdim, da mu je torba nekaj svetega in hrani v njej vse, kar rabi za na pot. Te zagorske torbe so usnjate, velike, srednje ter majhne in jih nosijo Hrvati preko rame. Pokrivalo torbe ter ruča sta navadno okrašena s kakimi vtisi v usnje ali vsaj z medenimi rinčicami ter ploščami. V torbo devlje Zagorec: nož, pipo, mehur s tobakom, denar in popotnico v jedi ter pižama. Te torbe so navadno družinske svetinje, ki se podedujejo od očeta na sina, da, celo od roda do roda. In potno torbo dobi Zagorec, ko je stopil v fantovsko dobo, začne hoditi na sejme ter božja pota.

Moj rojstni dom stoji bolj na samoti. Od ene strani hiše se razprostira precej širok ter dolg gozd. Najljubša zabava ob gimnazijskih počitnicah mi je bila, če sem iskal ob zgodnjih jutranjih urah gobe po gozdu. Na takem izletu za gobami me je presenetil nekega jutra pogled na stvar v človeški podobi, ki mi je še danes v živem spominu. Ko sem se zravnil iz k tlom sključenega pripogiba, je stal malo pred menoj neznansko velik ded s črnimi očali, grbastega hrba in z ogromno košaro v roki. Strah iznenadenja mi je zaprl sapo, da niti krikniti nisem mogel, ampak sem se sesedel v prepričanju, da bo po meni. Grozni neznanec je uvidel mojo osuplost, krenil na stran ter izginil za vejčjem v grmovju. Kako sem se vrnil tedaj na dom, ne vem, a to je gotovo, da sem tekkel iz strahu pred človeško pošastjo v taki brzini, da sem iztrosil na pobegu iz jerbasa vse nabrane gobe.

Pred domačo hišo sem se upal ozreti v toliko, če morada ne gre črni očalar za meno. O srečanju sem povedal stari materi, ki so se smejali študentovski plašljivosti in rekli, da je oni velikani Lipnik iz Sedlarjevega, ki je presedel v kaznilnici v Gradiški celih 22 let in 18 dni.

Slovenskemu narodu so name-ravali utisniti pečat morilca.

Zgodovina in potek krvavega dogodka 27. januarja 1919 v Mariboru.

Januarja 1919 še ni bila končnoveljavno odločena usoda Maribora. Ravno na 27. januarja omenjenega leta se je mudila v Mariboru ameriška komisija. To priliko so hoteli Nemci ter nemškutarji izrabiti, da bi potom nemirov dosegli zasedbo Maribora od strani italijanskih čet in bi se priklopilo mesto Avstriji.

Dne 27. januarja se je zbralo celotno mariborsko nemštvo, pripeljali so se Nemci ter nemškutarji tudi od drugod. Nemški učitelji so vzeli celo šolsko deco iz šol in jo vodili v obhodu proti palači glavarstva, kjer se je mudila ameriška komisija. Nemcev je že bilo pred glavarstvom nekaj tisoč in so odposlali posebno odposlanstvo k vodji ameriške komisije, nekemu polkovniku, ki pa odposlanece ni maral sprejeti. Ker niso dosegli pri ameriški komisiji željenega uspeha, so krenile množice s šolsko mladino vred ob zvokih godbe na Glavni trg. Na Glavnem trgu so se hotele nahujskane množice polastiti rotovž, ki je bil že v slovenskih rokah, in omogočiti Italijanom zasedbo Maribora. Rotovž je stražilo le par slovenskih policistov in v Gosposki ulici so nemški razgrajali že bili do nezvesti pobili takratnega šefa policije dr. Senekoviča.

Ves Glavni trg je bil natrpano poln samih nahujskanih Nemcev ter razljutene nemškutarije, katero je še podžigala y besnosti godba in klici hujskacev: Polastite se magistrata in pobijte slovenske stražnike!

Ko so že množice pritiskale ob bajonete ustavljačih se stražnikov, je prihitela tem na pomoč v odločilnem trenutku patrulja kakih 8 slovenskih fantov vojakov, ki so se postavili z nasajenimi bajoneti pred vhod magistrata.

Prihod slovenskih vojakov je demonstrante še bolj raztogotil, eden je celo ustrelil proti straži ter vojaštvu in se je krogelja odbila ob bajonetu stražnika. Drugi so zmerjali vojaške, jim skušali izpuliti puške in v teh trenutkih je zavrela slovenska kri. Vojaki so oddali eno salvo strelcev v zrak, ker to ni pomagalo, drugo v množico. Zavalilo se je po tleh nekaj mrtvih ter ranjenih, a Glavni trg se je izpraznil iz strahu in nekaj minut. Od tedaj niso poskusili nikdar več Nemci nasilnim potom potisniti Maribor k Avstriji.

Po krvavih dogodkih.

Ko so zbežale nasilne tolpe in bili odpeljani z Glavnega trga mrtvi in ranjeni, je preiskal krvavi dogodek tedanji komandant mesta g. podpolkovnik Cvirnu, policija in magistratni komisar. Napravili so se uradni zapisniki in se je ugotovilo, da je streljalo vojaštvo izpred magistrata in je padlo več krogelj tudi v zid bogoslovnice, ki je ravno nasproti magistratu. Celotno voditelj tedanjih Nemcev so izja-

Po odsluženi vojaščini mu ni bilo za pošteno delo, ukvarjal se je z mešetarijo ter tihotapstvom. Ker mu tudi ti dve obrti nista nasili zaželenega bogastva, je postal cerkveni ropar ter tolovaj. V Kozjem je vlomil po noči v tabernakelj ter ga oropal monštrance v prepričanju, da je zlata. Ko jo je drugo jutro spoznal za medenasto, jo je skril iz strahu pred roko pravice pod listje v gozdu. Od kozjanskega cerkvenega ropa naprej sta mu postala tatvina ter vlom vsakdanje opravilo.

V letih tolovajstev goljata Lipnika je veljala po Ob-sotelski dolini in Zagorju Kajbičeva hiša v Plaviču za najpremožnejšo. Gospodar na Kajbičevini Jurica je bil res imovit posestnik ter živinorejec, ki je živel v polni zakonski sreči s svoj oženo Veroniko in tremi sinovi. Premožen je bil že ko je prevzel posesti, ker je bil edinec in mu ni bilo treba deliti dedščine z brati. Povrh se je govorilo javno, da mu je zapustil oče kar celo torbo suhega zlata, katerega je nalagal Jurica v uspešno ter srečno trgovino z živino.

V najboljših moških letih so našli Kajbičevega Jurico ob robu Deseniškega gozda ubitega drugi dan za tem, ko je prodal par volov na sejmu v Pregradi. Poleg mrtvega trupla je bila položena nedotaknjena Jurčina stara torba in kamen v ruti, s katerim je bil izvršen zločin z enim samim udarcem. Truplo je našel stari Buršič, ki je odnesel tudi torbo ubitega ženi Veroniki. Ni pregledal vsebine torbe, a težka je bila in nekaj je rožljalo po njej kakor čisto ter suho zlato.

Ubijalka v osebi Lipnika so izsledili kmalu in mu prisodili prvotno 15 let. Ker je ubil celo kot kaznjencev v trenutni razburjenosti sotovarša, je presedel v celem 22 let in 18 dni ter živel še za tem v moji domovini gotovo petnajst let.

Gospodarja Kajbiča so pokopali v Veronika je ostala sama s tremi res vzglednimi ter delavnimi sinovi. Kajbičevina se je po Jurčini smrti dvigala, premoženje je raslo in vso srečo so pripisovali Zagorci oni torbi, ki je bila tako težka, da je celo ubijalec Lipnik ni utegnil hitro odnesti in skriti. Nikdo sicer ni pregledal zaklada torbe, vse je znalo, da je bila polna suhega zlata in razven tega še vsipava Veronika vsako leto po par pesti cekinov v to torbo, ki je že natrpano polna. Govorice o bogastvu Kajbičeve torbe so bile že tako razširjene in so se tako uzele med narod, da je prišla torba v pregovor. Ako je hotel kdo označiti v Obsotelski dolini in po Zagorju koga za posebno premožnega, je dostavil pregovor: Bogat si kot Kajbičeva torba!

vili koj po dogodku g. podpolkovniku Cvirnu, da je streljalo vojaštvo in nikdo drugi!

Nemci ter nemškutarji so mojstri v zavijanju dejstev v njihov prid in radi tega se je začelo koj za tem govoriti po Mariboru, da so streljali na nemške množice bogoslovci iz revolverjev ter pušk. O tem se tedaj ni samo govorilo, ampak pisalo najgorostasnejše izmišljotine po graških in sploh po nemških časopisih. Ko je zaznalo ravnateljstvo bogoslovnice za to peklensko zlobno laž, se je obrnilo do policije, naj napravi v semenišču hišno preiskavo. Policija je to tudi storila in seve ni našla prav nobenega orožja in je bilo tudi streljanje brez orožja popolnoma izključeno.

Ker so nekatere jezične babure le še trosile to izmišljotino ter laž po mestu, jih je policija par prijela ter tirala pred sodišče, kjer so bile tudi obsojene in so pre-klicale, kar so poprej trdile. Govorice o streljih z bogoslovja so polagoma potihnile, avstrijsko časopisje se je v očigled izgubi Maribora pomirilo in vsak pameten Slovenec in Nemec v Mariboru je znal, da je seglo po orožju 27. januarja 1919 vojaštvo in to v skrajni sili, ker sicer bi ga bile linčale nahujskane ter razjarjene tolpe.

Po osmih letih na novo pogreta laž.

Celih osem let že nikdo ni več govoril o onem krvavem dogodku na mariborskem Glavnem trgu, niti o izmišljotini, da bi bili padli usodepolni strelji iz bogoslovja. Letos pred volitvami v oblasne skupščine pa je pogrelo omenjeno laž glasilo mariborskih socialnih demokratov »Volksstimme« in objavilo 13. januarja 1927 to le: »Nemški volilci, ali ste že pozabili, kako so na vas streljali 27. januarja 1919 farji iz zasede in so zahtevali ti strelji več smrtnih ter ranjenih žrtev.«

Te najpodlejšje obdolžitve tudi mariborska duhovščina ni mogla požreti, že radi javnosti ne in je tožilo 27 mariborskih duhovnikov odgovorne urednika od »Volksstimme« Viktorja Eržena radi klevete. Eržen zopet pogreteleži ni preklical in tako je prišlo zadnji četrtek do sodne obravnave na mariborskem okrožnem sodišču.

V sodni dvorani.

Za sodnijsko razčiščenje krvavih dogodkov dne 27. januarja 1919 je vladalo po Mariboru veliko zanimanje. Posebno socialistični voditelji so naglani v razpravno dvorano vse polno svojih pristašev obeh spolov, ker je gotovo toženi Eržen upal, da bo opokrošen in bo po iz Nemške Avstrije poklicanih pričah dokazal, da so streljali na Nemce že omenjenega dne — farji!

Po zagovornika se je zatekel toženi v vrste samostojnih demokratov in ga je res tudi dobil v osebi »Jutrovega« poročevalca g. dr. Reismana. Pribijemo, da je dr. Reisman eden od glavnih stebrov Samostojno demokratske stranke, nastopa ob vsaki priliki javno za Žerjavovo politiko, piše za Žerjavovo glasilo Jutro in je seve eden od največjih narodnjakov. In ta dr. Reisman je torej prevzel nalogo, da bi

Večkrat je bilo celo vlomljeno pri Kajbičevih in to vsikdar v izbo gospodinje Veronike, ker so domnevali vlomilci tamkaj skrivališče one z zlatom naphane torbe, za katero bi lahko kupil celo Zagorje od Rogatca do Marije Bistrice.

Veronika je dobro znala za govorjenje o nepreglednem bogastvu te torbe, a je ohranila skrivnost zase in ni črhnila o vsebini torbe niti napram lastnim sinom besedice.

Mladi Kajbiči so ostali v fantovski dobi doma pri hiši ter pomagali vzgledni materi in gospodnji pri delu ter trgovanju z živino. Dva sta se s časom oženila proč od doma, vsak na imovito posestvo, ker so starši najbogatejših Zagork s sigurnostjo računali na delež zlatega zaklada iz one bajne torbe.

Doma pri materi je ostal le mlajši Ivica in sklenil, da se bo poročil še le po materini smrti.

Ljudske pripovedke so se ustvarjale o milijonskem bogastvu Kajbičeve torbe in vse je že čakalo v žgeči radovednosti, kedaj neki si bo že ohladila za vedno pete stara Veronika in izročila tajinstveno torbo sinom v dedščino.

Bližala se je tudi izdelani ter iztrpljeni Kajbičevi Veroniki majka smrt, ki razvozlja večkrat največje skrivnosti ter tajnosti. Veronika je uvidela, da drči njena dela polna življenjska pot proti koncu in je poklicala k sebi domačega plebanuša ter Istiničevega ujca Nikolo.

Po opravljenem previdenju se je raznesla vest, da sta odnesla ujec Nikola ter plebanuš Kajbičovo torbo v župnišče. Nesti sta jo morala oba in to ne preko ram; ampak na močnih hrastovih nosalih, ki so se kar šibila pod težo suhega ter čistega zlata. Vse je bilo uverjeno: Kajbička bo šla za Jurico; pop in Istiničev stari Nikola bosta delila zlato tako, da bo prav za njiju in vse tri dediče. Nevolja radovednežev je tičala že v tem, ker Veronika tudi po prenosu zlata ni hotela umreti in minulo je celo par mesecev, predno je oznanil katerinski veliki farni zvon: Kajbičeve Veronike ni več med živimi Zagorkami. Narod bo zaznal iz odprte čarobne torbe, koliko zlatov je vredno hrvatsko Zagorje od Rogatca do Marije Bistrice.

Pogreba, kakoršnega je imela Kajbička, ni videla prej niti pozneje ne le samo katarinška župnija, ampak sploh celo Zagorje ne. Množice blagopokojne niso spremljale na zadnji poti iz krščanske dolžnosti in hvalečnosti — gnala je narod k sprevedu radovednost, kaj bo povedal pleban o Kajbičevi torbi, kar se mora zgoditi in če že ne v cerkvi, vsaj pri odprtem grobu.